

Élménypárbeszéd

Húszéves a Pont Kiadó

„...Az új házak szűkre szabott udvarai mind csekélyebb tért engednek a serdülő gyermekek számára (...) Az új lakótelepeken a szabadidős tevékenységek lehetőségei nagyon beszűkültek.”¹

„»Ez itt a tenger – mutatjuk a tálcát –, a homokból felépítetted a szárazföldet úgy, ahogy neked tetszik. Itt vannak emberek, növények, állatok, házak, közlekedési eszközök, bútorok. Mindent, ami van a nagy világban, azt itt megtalálsz kicsiben. Ezekből építesz egy olyan világot, amilyent akarsz. Ez lesz a te világod.«”²

NYAKIG BENNE (MERÜLÉS)

Ez a cikk lassan és nehezen született meg, mert minduntalan abba akartam hagyni az írást, hogy visszatérhessek az olvasáshoz. Nemegyszer pedig cselekedni indultam volna. Játsszani, részt venni, élni. Mert közben egyszer csak nagyon fontos lett ez az egész. Amikor valami fontos lesz, én olyankor a *mindent* orrontom. Annál inkább érzem, hogy írni: föltétlen kompromisszumot jelent. Akkora nagyot, hogy az már biztosan mulatságos.

Ha így van, miért ne kötném meg a kompromisszumot? A Pont Kiadó húszéves, a *Fordulópont* folyóirat tizenöt, én pedig ünnepelni jöttem – és ezzel együtt az

alábbi sorokban egyvégtében örülni fogok. Írjak gyerekként, vezessen az örömöm, így leszek őszinte.

Olyan – most főként pedagógiai illetőségű – szövegek közt üldögélek, amelyek kézbevehetősége a gyermekkultúrát minden oldalról körüljáró, ahhoz beleélő figyelemmel odaforduló, minden felnőtthöz és gyerekhez beszélő, egész intézményeket (jótékonyan) helyettesítő Pont Kiadónak köszönhető. Vicceljünk komolyan: a kiadót *Szávai Géza* író, újságíró, meseíró, esszéíró és játékpártner alapította feleségével, *Szávai Ilnával*, 1994-ben, „legelsősorban azért (...), hogy végre nyugodtan adhassa ki saját műveit” (*Bogdán*, 2002). Ugyanebben a pillanatban azonban egyebekről is döntöttek:

¹ Egy 1865-ös Vasárnapi Ujságot és egy 1979-es államilag megrendelt jelentést idéz Kriston Vízi József 2014-ben megjelent játéktörténeti kötetében. (Kriston Vízi, 2014, 43. és 46. o.)

² Polcz, 1999, 61. o.

„Azt publikáltunk, amire egy átmeneti kor-
szakban, rendszerváltozás után, civilizációk
egymásnak feszülése idején, a kultúrák át-
strukturálódásának korában szükség van
(...). A kilencvenes években kialakuló civil
és »segítő szféra« alapköteteit, kézikönyveit
adtuk ki³.» (*Szávai és Szávai*, 2014, 141. o.)
Szávai Ilona a Pont Kiadó „mindenese”, a
*Gyermekekről – gyermekekért –
gyermekeknek* kiadói program
gondozója, illetve az 1999-től
folyamatosan megjelenő, fő-
ként tematikus számokkal je-
lentkező *Fordulópont* folyóirat
alapítója és szerkesztője. A há-
zaspár az 1980-as évek végén buktatókkal
teli úton érkezett Romániából Budapestre, s
azóta itt élnek. Egy leányuk és három uno-
kájuk van. Személyes élettörténetük fontos
részletei (okkal és tartalommal) meg-meg-
csillannak írásaikban, interjúikban – halk
vallomások és megújuló, deklarált lendüle-
tek formájában. A Pont Kiadó mára a gyer-
mekkultúra aktív figyelője és alakítója, de
ezen kívül és ezzel összefüggésben egyéb
magyar és nemzetközi kiadói programokat
is működtet; teret nyújt elsőkönyves írók-
nak, költőknek, irodalmat cserél szomszéd-
jainkkal, sorozatot indított a derű kultúrája,
az élményközpontú irodalomtanítás, a
tanatológia, a gyógypedagógia, a gyermek-
védelem és a fenntartható fejlődés témakö-
reiben, és megszólaltatja a roma történet-
írást. Neve alatt mostanáig közel hatszáz
cím jelent meg. A *Fordulópont* a 63. számá-
nál tart.

Én pedig mostanában Pont-könyveket
olvasok naphosszat. Olyanokat a rengeteg-
ből, amelyeket a magam módján és a ma-
gam örömeire amolyan együttélés-bolygató

a Pont Kiadó mára a
gyermekkultúra aktív
figyelője és alakítója

kézikönyvnek gyanítok. Olvasom *Szávai
Géza* mély figyelemmel és élvezettel vilá-
got modellező apa-könyveit, *Szávai Ilona*
nyughatatlanul kérdező, mindent-ölő
kisesszéit, *Françoise Dolto* erős, gyakorlati,
preventív-terápiás kamasz-pszichológiáját,
Alice Miller és *Christiane Olivier* manapság
is vakmerőnek számító pedagógiai siko-
lyait, *Michael Lukas Moeller*
lényeglátó, harmadik szemet
nyitogató párkapcsolati
önsegítő könyvét – és a
magyar terepen összeálló,
többszerzős tanulmányköte-
teket.⁴ Egyiket sem teszem

félre: mindegyik *most* fontos. Nem teszem
félre, vagy azért, mert elsöre nem tudom
„hova tenni”, néha pedig mert nagyon is
kész van a helyük bennem.⁵ A *Fordulópont*
számait lapozgatom – e pillanatban 63
szám közül válogathatok, s ez körülbelül
6000 oldalnyi gondolkodó figyelem. *Vál-
ságban az olvasás?, Parttalan kamaszkor?,
MÁSmilyen iskolák?, A mese hídszerepe?,
Vissza a valósághoz?* Egyelőre fogalmam
sincsen, mit idézhetnék, mert épp *beszél-
getek* velük. Megvan a magamhoz való
eszem (azaz elmúlt és futó szerepeim
konstrukciói), mely megszoktatott függni
és elutasítani egyaránt (mint bárkit az övéi)
–, de én úgy döntök, hogy beengedek min-
denkit. Legfeljebb vitába szállunk. Ahogy
ők velem, valami borzongatóan fontos kap-
csán. *Tévé előtt – védtelenül?, Én ne lennék
tehetséges?, Merre, magyar gyermekkultúra?,
Az olvasás védelmében.* Dolgozni jöttem,
helyben vagyok.

Ez a szöveg most nem elemez, hanem ün-
nepel: az olvasás örömeéről szól. Szépséges-

³ A húsz év alatt megjelent kiadványokról a kiadó honlapján kapunk eligazítást: <http://pontkiado.hu/>

⁴ Minden említett kiadvány pontos címléírása megtalálható az irodalomjegyzékben.

⁵ Ahogy orthonosan és egyre növekvő rokonságerzettel ringatóztam bele *Szávai Géza* apa-könyveibe és regényeibe, éppúgy nem tudtam mire vélni például Burgum Bélus kalandjait (*Szávai Géza*, 1995). Aztán, azt hiszem, rájöttem a dolog nyitjára, de erről másutt.

tudóskodva: jelenlétről, kapcsolatról, ki-mondásról és párbeszédről. Most épp a Pont Kiadó *Gyermekekről – gyermekekért – gyermekeknek* programjának jó pár kötete és a *Fordulópont* folyóirat jó néhány száma miatt. Hibáim, örömeim, hiedelmeim és múltam darabkáival találkozom ezekben: ha odafordulok hozzájuk, meglátzom bennük és föl-kavarnak. Pont úgy, mint a csoda-videokazetta, „amelyben a szalag megáll, míhelyt elfordítom a tekintetem.”⁶ Végül ráismerek, hogy tévé előtt védtelenül, kötelező olvasmányok fura szorításában és mindenféle-olvasás közben is tulajdonképpen állandóan *egymáshoz* motyogunk-dünyögünk-kiáltozunk. Nincs semmiféle csoda – vagy minden az. Nem vagyunk olyan bonyolultak, csupán egy közös rejtély megfejtésére vágyunk, s ez mindenképp érdemes a figyelemre. Bárhogyan tagadnánk, könnyen félreszervezhető társasutazásainkon is *mindannyian egy párbeszéd résztvevői vagyunk*. Hétköznapi tükreinkben ugyan szeretünk jól elkülöníthető csoportokban, a többiekre gyanakodva „haladni”, kidüllesztett fényképezőgéppel és szerzésre élesített szatyorról látogatni a preferált látványosságokat – hasonszőrűek egymással, jól megépített utakon –, valójában meg nyakig benne vagyunk a párbeszédben, mindig is benne voltunk, és közben hál’Istennek nem is mentünk sehova. A menés, az csak „fotósop”.

Ettől a többszöri, nagyon egyszerű ráismeréstől egyre könnyebbé válok. Meg bátrabbá és lelkesebbé. Így leszek jobb pedagógusává önmagamnak és jobb társa társaimnak. A Pont Kiadó párbeszédeinek preferált közege érezhetően a cselekvő szert: elmond *mindent*, amit tud, de rám

bízza a döntést. Ez a „minden-pedagógiai” szövegtér a maga lélektani, kultúrtörténeti és generációs nyitottságával úgy fogad be minket, pedagógusokat, szülőket, felnőtt olvasókat – hogy nem akar mássá tenni, mint akik vagyunk. Csupán lehetővé teszi, hogy beszéljünk arról, akik vagyunk, és hallgassunk meg másokat ugyanígy. Egy-más felé fordít minket. Ebben következetes. Egyes megfigyelők mondhatják ezt *harcnak*, de én nem szeretem annak nevezni. Terápia, az már igen. Világjáték.

Forma nélküliből (homokból) és életünk eddig megismert formáiból szárazföldet, lakhelyet építhetünk a vízen. Tologatjuk, helyezgetjük. Nézegetjük, és kérdezzük. „Előnye, hogy a vizsgált személyben játék-, alkotás- és örömlélményt kelt, korosztályra való tekintet nélkül.” (Polcz, 1999, 59. o.) Ezért figyelünk a kérdésre és a válasza egyaránt. Bizonyos elementáris ragaszkodás történik itt a valósághoz, amely belső sémák kivetítése helyett a belső és külső sémákat is befoglaló *létezés* kedveli lakhelyül. E különleges-természetes tér bejárhatóságának forrása saját szabadságom és másoké – a kapuk kitarói és a falak lebontói Szávai Ilona és Szávai Géza. Az építkezők: mi, mindannyian. Végre nem „tanulunk”, hanem „ott vagyunk”.

Tényleg ilyen öröm a Pont-szövegek sokaságával való találkozás. Az alábbiakban élményeket és találkahelyeket osztok meg az olvasóval. Ezeket én éltem át, az én belső térképemen villantak fel – de alighanem megesett ez másokkal is, ezt világosan érzem. A Pont Kiadó jelen van, kapcsolatban van – beszél, hogy beszélni, meghallgat. Gyereket, felnőttet. Pedagógust, szülő, figyelő olvasót. Hagy vitázni, provokál, néha

körülbelül 6000
oldalnyi gondolkodó
figyelem

⁶ Isaac Asimov könyv-allegóriáját idézi Szávai Ilona (Szávai Ilona, 2014, 84. o.)

bocsánatot kér, és soha nem fullaszt önmagába. Nyakig jelen voltam minden tanítóm előtt, de általában kitarítottam a fejem: kapjak levegőt. Hát ez most nem ilyen, nem kell kitaritanom, lemerülök és lélegzem: otthon vagyok.

JELENLÉT

Szeretnél-e lelkesedni azért, ami már *van*?

Szávai Géza az utóbbi 15 év alatt három felnőtt-gyermeki együttlétezés-dokumentáló könyvet jelentetett meg *Lánc, lánc, Eszterlánc* sorozatcím alatt a Pont Kiadónál. Mindhárom fókuszában lánya és unokái kisgyermekkorai és gyermekkorai kommunikációja, valamint saját apai-partneri átélő-elemző figyelme áll. A könyv történeteinek, történéseinek tere: gyermek és felnőtt közös jelenléte a gyermeki világban. A három kötet közül az első, *A hazugság forradalma* a valóság és a gyermeki fantázia egymásnak feszülő és egymást életető erőit, a legtágabb értelemben vett mese születését figyeli és veszi nagyon komolyan, a *Ribizlikávé* a gyermek nyelvi-nyelvhasználati evolúciójával teszi ugyanezt, a *Lás csodát!* kötet pedig a gyermekrajzzal.

A három kötet egy-egy mesteri „részvétel-regény”. A gyerekekkel közös rajzolás, beszélgetés, mesemondás és mesehallgatás teljes értékű világmodellé növekszik a lapokon – létrejöttével jelezve, hogy itt egy teljes értékű világról van szó. A megőrzött rajzok, versek, alkotás-történetecskék bőséggel sorolt és biztosan besorolhatatlan sokasága félreérthetetlenül mutatja, ami sejthető: „minden megvan”. A manapság (is) nagy erővel tévelygő pedagógiai kommunikáció terepein kevesen mutatkoznak olyanok, akik ilyen magától értetődő át-

éléssel tekintenek a gyerekekre és a gyermeki megnyilvánulásokra. „...Néha arról ábrándozom, hogy egy egész felnőtt társadalom kíváncsi a gyerekekre, és a gyerekkultúrának nevezett intézmény iparosított részlegének iparosai nem tolakodnak folyton a gyerek és a felnőtt világ közé” – írja a szerző másutt, itt-ott felbukkanó derűs, teli figyelmű gyerek-rajzolató sorozatának egyikében (*Szávai Géza*, 2013, 44. o.), miután (és mielőtt) a gyerekek spontán rajzaiba mélyed. Az ábrándozás persze pillanatnyi; a valóság anyaga sokkal izgalmasabb. Az Eszterlánc-sorozat kötetei: megelevenedett játszótérek, élő, lélegző, játszó emberekkel. Nem kultúrtörténet: *jelenlét*. Istenek, gyerekek, élet, halál, ember-kalandok és színes, szabad képzetek – firkák, ceruzák, használt papírlapok hátoldala és hűtőmágnesebűk. Világnyelvi hangzók, nagyon mélyről, nagyon könnyen feltörő versikék, képzettársítások, szabadító és félbeszakadt kis mesék, holdak négyesével, trükkök, döccenések és összenevetések. Kokolla és ribizlikávé.

az Eszterlánc-sorozat kötetei: megelevenedett játszótérek, élő, lélegző, játszó emberekkel

Valójában mindhárom könyv a generációk különbségeit is befoglaló szabadságról szól. A létezést megillető mély és teljes *figyelem* – gyakorlati döccenővel együtt is – minden pillanatot kitöltő lehetőségéről. A szerző szeret ott élni, ahol a gyermek él, és ez a partnerség megszámlálhatatlan lehetőségét bontja ki. Belemélyedni a spontán született alkotásba. Felnőttként részt venni úgy, hogy nem tanítunk semmit – csupán önmagához segítjük azt, aki velünk van. „A saját rajzolt vagy rajzoltnak vélt világa jobban érdekli a kisgyereket. Amikor sikerült a firkáit egy-két saját vonal-firkával olyasmire kiegészítenem, amit ő is felismert, azzal volt sikerem a kislánynál, mert saját sikerének érezte, hogy rajzoltunk valami felismerhetőt.” (Uő, 2010, 19. o.)

Egyáltalán: *belemélyedni* valamibe, ami *spontán*... Hányan tesszük ezt? Talán egyre többen. „A logikai műveletek-levezetések, sémák csapdákat rejtegethetnek – felnőtt és gyerek számára egyaránt. Ha számba vesszük a gondolkodás történetének néhány nagy felfedezését (csapdák felfedezéséről van szó), hibaigazítását, felsejlenek az okok: a sémák reflexszerűvé válása, az ellenőrző képzelet lanygulása.” (Uő., 2001, 55. o.) Szávai Géza jelen van, ellenőrző képzelete pedig élvezet- és szeretetalapú. Ezért ajánlékozza meg azzal az élet, hogy minden apró részletben – egy firka görbülésében, egy szó felsejlő költészetében, vagy akár egy eltorzult mese árulkodó hiányaiban – megízlelheti a nagy egészet.

A könyvek annak példázatai, ahogy úgynevezett hétköznapiokból – jelenlét lesz. Ha egyszer felismerem, megsejtetem a papírról, meg fogom sejtteni a mindennapjaimban is. Ha egyszer a gyerekemmel szemben elvárásaim jó részének helyébe az érdeklődés lép – ez maga az öröm tere. Ugyanott vagyok, de rájöttem, hogy ahol vagyok, nem börtön, hanem tér. Ez a legfontosabb. Minden tudomány ezen belül élhet csak meg, és itt nincs helye iróniának. Nem viccelünk. A tér hiánya hétköznapi élményünk. Láttam olyat, hogy az apa a tizenkilenc éves gyermeke első, félnéken mutatott grafikáját látva azonnal előhozta a sajátját, hogy, na de ezt nézd meg, milyen jó.

Az elemzés gyönyörű játék, de az első a csodálat. A három hónapos Eszterrel világnyelven váltott „á-król, é-kről és ó-król” szólva is ez az alapvetés: „...abban maradtunk (egyeztem ki önmagammal), hogy az ilyen sejtelmes kommunikáció fő tartalma, hogy egyáltalán: létezik.” (Uő, 2009, 20. o.)

Sorjáznak a példák, a történetek. Nem szívesen idézek, mert jobb részt venni *az egészben*. Könnyebbé teszi, könnyebbnek mutatja a létezést – olyannak, amilyen valójában. „Nemcsak megértem Eszter lányom szóteremtőményeit, hanem csodálom is őket, és e csodálat máris költészetelméleti távlatokat villant.” (Uő, 2009, 20. o.) Ha odafigyelünk a gyermeki logikára önmagában (azaz nem azért, hogy „fejlesszük”), a fülünk rögvest nyitottabb lesz a költészet felé is. A tágabb figyelem azt jelzi, hogy az elfogadás szélesebb útjára léptünk rá, mint amit eddig ismertünk. Költészetet (mindenféle költészetet, zenét, rajzot, világtükröt) különben is úgy érthetünk meg, ha először is elfogadjuk és megcsodáljuk.

Különben is: amit szeretek, azt nem hódítom meg, és nem formálom át kedvemre – hanem elfogadom

különben is: amit szeretek, azt nem hódítom meg, és nem formálom át kedvemre – hanem elfogadom és kíváncsi vagyok rá, ahogy a magam tükörképére is benne

és kíváncsi vagyok rá, ahogy a magam tükörképére is benne. Az Eszterlanc-könyvek erőszakmentessége pedig még a pedagógiai dokumentáló irodalomban is ritka. Nem mintha a szerző tagadná a nevelés

időnkénti kényszerreit (vagy ne vallaná és bánná meg joggal egyes felnőtt-drasztikus kommunikációs eljárásait), hanem mert annyira biztonságosan egész-szerű és otthonos az a világmodell, amit *látása* alapján a gyermekrajzokból, történelekből, szavakból és elhallgatásokból fölépít, hogy önkéntelenül is azt üzeni: *nincs szükség szinte semmi másra*. A könyvbéli elemzések, megértési kísérletek sem strukturáló-kategorizáló gesztusok, hanem pont ugyanúgy az átélés izgalmas és tudatos máshogy- és újra-átélései, mint ahogy a gyermekekkel folytatott kreatív tapasztalatcserék bemutatása sem csak demonstráció, hanem az élmények újraéneklése. Rendkívül barátságos, otthonos, nyílt

kommunikatív tér vesz körül minket Szávai Géza Eszterlanc-könyveiben. Egy valóságos, mélyen átélhető világ, amelybe a szerző azzal a bizalommal avat be minket, ahogyan lánya és unokái őt. (Újra és újra; a kiadónál mostanában készülődik a három kötet új kiadása *Gyermekvilág trilógia* címmel.)

KAPCSOLAT

Az *eleve adott szabadság* az, melyet szükséges volna felismernünk és megélnünk egymással – főleg azon a terepen, amelyet kultúránk nevelésnek hív. „...A nevelés egy hosszú és bonyolult kompromisszum-keresés Önmagunk és a Másik között.” – idézi *Christiane Olivier-t Szávai Ilona* (Szávai Ilona, 2014, 117-118. o.). Azt hiszem, minden olyan terep nevelés-terep, ahol össze vagyunk zárva. Ahol jelenlétünket meg kell osztanunk egymással. Megoszthatjuk persze hiedelmeinket is ehelyett, de csak a megosztott jelenlét az, amely: figyelem a Másikra. Mégpedig minden „önmaga” figyelme minden „másikra”. Ez a *kapcsolat*. Ha Szávai Géza a jelenlét költője, Szávai Ilona a kapcsolat keresője, fenntartója és kritikusa.

„Minden egyes ember, aki fontosnak érzi a gyermekeink sorsát, kultúráját, hangsúlyosan mondhatja magában/magának: fordul a gyermek felé. Erre egyedül is képes bárki, és nyugtázhatja: ha akár egyetlen ember fordul érdeklődve, értően, távlatos változtatás igényével a gyermekkultúra felé, akkor már ezzel az ő egyedi fordulatával is elkezdődött a FORDULAT.” (Uő, 2014, 9. o.)

Szávai Ilona 2014-ben immár második kiadásban megjelent *Boldog kútásók és állványozók avagy merre, magyar gyermek-kultúra?* című kötetének rövid szövegei a kapcsolatkeresés belső, drámai dokumentumai. Főként jegyzetek, kisesszék, melyek egyben egy-egy külső, „kiterjesztett” társadalmi szinten zajló dráma színopszissai – s így nagy párbeszéddek felütései; nyomukban vagy kíséretükben születtek a Fordulópont sokszerzős tematikus számai olvasáskultúráról, a mesék mélységeiről, médiafogyasztásról, kamaszokról, iskolákról, generációk párbeszédéről. És számtalan formában és megvilágításban arról, hogy mink van és mit veszíthetünk:

„A felnőttek világa [...] a játszmák világa. Gyermekeink túlságosan hamar, mondhatni átmenetek nélkül lesznek olyan játszmák részesei, amelyek veszélyeztethetik mindazt, amit eddig úgy nevezhettünk: a gyermeki természetes, harmonikus megélése... Amely nélkül nincs harmonikus felnőtt(kor) sem. A valóságost és virtuálist fergetegesen keverő világban kell megte-remtenünk a valóságos gyermekkor esélyét, és vissza kell adnunk a gyermekinek a valóságát.” (Uő, 2014, 115. o.)

Ezt a valóságot Szávai Ilona folyóirata és írásai is sejtető kérdésekben őrzik. A sejtető kérdés mindig drámai, mert a dráma ez: bekövetkezik-e, amit sejtünk?

A dráma akkor is zajlik, ha nem szö-
lünk egymáshoz. Belül sem vagyunk egyedül – eddigi életünk filmjét vetíti az agyunk –, és ez, ha nem tudatosítjuk, zavart okoz, félelmeket táplál. Azt hisszük: „ez én vagyok!” Magunknak is története-

ket duruzsolunk. Egyedül a sötétben vagy egy tömeg közepén.

„...Egy sajátos belső beszéd (emlékek, érzelmek, álmok, tervek, képzelgések) nyelven rögződnek történeteink. Hogy a külvilággal való érintkezést szolgáló konvencionális nyelven az emberi történésekből mi fogalmazódik meg, és válik „kommunikáció tárgyává” – ez a legnagyobb, legfontosabb közösségi létevények sorába tartozik. Mennyit, mit tud a társadalom arról, ami az egyénnel történik? Az egyén mit épít be (elégé gyakran: mit kényszerül beépíteni) a világ történéseiből a saját tudatvilágába? Erről szól a történet...” (Uő, 2014, 27-28. o.)

A történetekből azonban bármikor lehetséges felébredni. Ezt sokszor ajándékba kapjuk:

„A kislány elesett, a szék meg rá. Ugrottam, és felsegítettem a keservesen zokogó Pannit. [...] – Nagyon fáj? Semmi baj, Panni, mindjárt elmúlik, megverjük ezt a rossz széket... De nem volt időm ráverni a székre (ahogy évszázadok óta püfölik a felnőttek a tárgyakat, amelyeknek a kicsinyek fájdalmasan nekiütköznek), mert az édesanyja rendkívül nyugodtan, derűsen közbeszólt: – Nem verünk meg senkit! Én meglepődtem, a kislány nem. Akkor érzékelttem, hogy számára inkább az én „bosszúállási javaslatom” volt meglepően szokatlan [...]”

Beidegződéseink átgondolása [...] időnként (és koronként) több szempontból, több oldalról is szükségessé válik. A dolgok mögötti kapcsolatok feltárása vagy feltárulkozása néha meglepő következtetésekhez vezet.” (Uő, 2014, 27-28. o.)

Így lesz a kimondatlan belső történetből kimondott külső történet. Látszani kezd. Ez az ébrenlét. A *Szávai Ilona* által húsz éve újra és újra kivirágozni segített, lombosan szerteágazó, karcolódó és gabalyodó átélésben – ezen a nyugodt, de örökké izgalmas önfelzárkózásra alkalmas munkaterepen, amely a gyerek-kultúra valódi lakhelye – jó *fölébredni*. Mivel a tér a kapcsolat tere – hamar megszereted, és hamar választod lakhelyül. Ahol jó lenni, ott az ember örömmel dolgozik és örömmel van ébren. A tér persze mindig is létezett. Az emberek – gyerekek, felnőttek – jelenléte és ebből fakadó kapcsolata mindig is létezett. Ez ugyan elég volna otthonnak, de mi mégis folyton építünk – házat, életutat, társadalmat. Tesszük ezt meglévő kapcsolatainkról mit sem tudva – és nem azokból táplálkozva. „Világjátékunk” így elidegenítő, magányos, gyanakvással teli: sosem tölt el boldogsággal. A *dolgok mögötti* kapcsolatok a *mi* valódi kapcsolataink, de mert ezt nem ismerjük fel, veszélyt szimatolunk bennük. Talán ebből fakad, hogy nincs olyan intézményrendszerünk, amely magától értetődő természetességgel gondozná a gyermek-kultúrát. A „gyermeki harmónia” egyáltalán nem romantikus lözung: olyan alapvető harmóniából fakad, amelynek már létezése is kétségbe vonja a hatalmi történetek és hagyományok által legitimált együttélés-modellek helyességét.

A kapcsolat tudatának betegítő hiánya tehát fennáll, *Szávai Ilona* pedig következetes és korszerű terapeuta. Sosem tagad (sem téged, sem magát, sem kétségeid, sem az övéit), nem mindig vigasztal, a létező válaszokat mindig kérdésként fogalmazza újra, és úgy él, hogy figyel. A sosem-tagadás a biztosíték, a többi az öröm lehetősége. Ha

kapcsolatot teremtünk és kapcsolatban maradunk a gyerekeinkkel, akkor a mi személyiségünk és az övék egyaránt kiterjed, kitágul. Így lennénk *mi*, mindannyian. Bár kü-

lönböznénk, mégis *mi* lennénk: gyerekek és felnőttek. Aligha volna tagadható ennek hatása kamaszkori, szülői, munkavállalói, munkaadói, cégvezetői, párkapcsolati szerepeinkre. Szerepeinkkel való (nem) azonosulásunkra. Ezért kell annyi apróságot megbeszelnünk a közös életünkről. Csecsemőről, kamaszokról, családokról, mesékről, iskolákról, médium-hatalomról – és persze a halálról. Korántsem mindegy, hogy valaki mennyire tudatos *én* ezekben a szerepekben. Nem éppen haszontalan a nem-specifikus tudás. A gyerekkor természetes harmóniája. A szabad térélmény. Éppen hogy szükséglet. Nem megélhetősi – létezési.

Szávai Ilona és *Szávai Géza* mozgalma úgy közeledik szerzőik, olvasóik és együttgondolkodóik felé, hogy az áradó információk, számok, tények, kultúrtörténeti elemzések zakatolásában valahogy mindig ott az a csöndes hely, ahol kimondható a fenti igény. Talán ez a legfőbb titka annak az örömmel, ami rendre kioldódik a Pont-olvasóban. A csöndes tér, amely – odaforulásként, figyelemként – ott érezhető a különböző szövegek minden mondata körül.

KIMONDÁS ÉS PÁRBESZÉD

A célszerűsége és örökítésre programozott emberi társadalom sem a jelenléter, sem a kapcsolatot nem becsüli, és erre a becstelenségre tanítja tagjait is – ezt hívjuk normálisnak. Sokan nem ismerjük fel, mit

művelünk egymással ebben a világban, felnőttek és gyerekek. Együttélésünk kultúrája az eltagadás és az önbecsapás kultúrája – igyekszik tagadni azt, ami van, és a figyelem,

átélés helyett a tér közös szabadságát megfojtó értékítéleteket, technikákat, normákat és elvárásokat gyárt. Még akkor is, ha ezek látványosan nem vezetnek semmiféle boldogság felé – illetve akadályozzák azt. Márpedig az életünk – az idő szintjén – gyakran olyasféle történetekből áll, amelyek e megfosztottság tudatos vagy öntudatlan megélésének történetei. Ezért, ha baj van, beszélni kell. Ez a legfontosabb. „Ameddig [a szorongás] tudattalan marad, saját életét éli” – utal *Alice Miller* az emberiség legfőbb betegségére (*Miller*, 2002, 34. o.). A hallgatás, az elnyomás romos életeket generál, megértetlen, szorongó kamaszok és fiatalok százezreit. 2014-ben is háttorzongatóan hétköznapi relevanciájú kijelentés: azzal, ahogy tagadunk, elhallgattatjuk egymást is.

A *Fordulópontot* vagy bármely más Pont-kiadványt forgatva lépten-nyomon arra nyílik esély, hogy megtörjük a hallgatást. A kiadó kommunikációja a *kimondás* és *párbeszéd* tere. Ilyen széles alapról el sem kell ugornunk, hogy szót érthessünk egymással. Van, hogy ez nagyon egyszerű. *Fűzfa Balázs* esszéjében (*De mi lesz velünk az olvasás után?*) olvasom ezeket a sorokat:

„Miért idegenkedünk mi, idősebbek, de az egész magyar oktatási rendszer attól, hogy azt a beszédmódot, amelyet ifjaink a mindennapokban anyanyelvként beszélnek, egyáltalán észrevegyük? [...] Ma már aligha kétséges, hogy az emberi civilizáció alapvetően valamiféle – egyelőre jobb szó híján „képolvasás”-nak nevezett – erősen vizualizált és „egészséges” információszerezési módszer felé tart. [...] „...azt az érzéki-szellemi-érzelmi örömet, melyet a megnyert verseny után legördülő könnycsepp reszketése vagy a végtelenbe ívelő tekintet csillogása okoz egy új meteor felfedezésekor, melyet egy színházi előadás katarzisa, egy Vörösmarty-vers borzongató megértése a hátgerincben, egy Móricz-regényben való elmerülés boldogsága hoz létre, továbbra is csak úgy érhetjük el, ha „olvasni” tudunk. Am elsősorban talán nem is a betűkben, hanem a végtelen égbolt csillagainak és a közeli porszemek egymáshoz képest való létezésének viszonyrendszereiben. Egymás tekintetében.” (Fűzfa, 2010, 165. o.)

Igen, így válik az olvasás tiszta, közös cselekvéssé – kiürül és emlékművé válik a harctér.

Minden Pont-könyv és *Fordulópont*-szám, amit valaha kézbevettem, a dolgom nehezebbé tette, engem pedig könnyebbé. Nem kacsintott velem össze, hanem adott valamit, aztán hagyta, hogy tegyem a dolgom: döntsek (vagy inkább ne). Mondom, most nem a dolgom könnyebb, hanem én.

Nehezebb feladatokat végzek könnyebben, mint azelőtt. Akár *Bárdos József* szövege avatja újjá bennem a kései Arany-balladákat és a Pom Pom-meséket egyaránt (*Bárdos*, 2011), akár *Csermely Péter* készlet látókörszélesítésre nagy magabiztossággal a tehetség ügyében (*Csermely*, 2013). Ahogy *Komáromi Gabriella* tündérmese-vizsgálatában bűvarkodom (saját gondolataim visszhangját keresve) (*Komáromi*, 2010), ahogy *Fűzfa Balázs* – előbb idézett – hiedelem-temető olvasás-esszéje készlet rokonai érzésekre, vagy épp *Szvetelszky Zsuzsanna* tudósítását olvasom egy ezredfordulós németországi médiapedagógiai brosúra (akkor) kétségbeejtő tartalmáról (*Szvetelszky*, 2010). Ez a szövegvilág olyan tér, amelyben kérdések formájában nyugodtan (hosszasan, siettetés nélkül, saját erőim tudatra ébredéséig stb.) önmagam lehetek. Vannak sokkal bonyolultabb és kínzóbb elvárásokat támasztó terek, melyek „kellenek a létfenntartáshoz”⁷ – most azonban máshol vagyunk. Egy egészen könnyed, de annál fontosabb szóban is össze lehet foglalni azt, amit a Pont Kiadó képvisel, ébreszt, támogat és fenntart: a *lelkesezés*. Kevésbé valami ellen, és sokkal inkább valamiért. Lelkesezés a gyermekekért és a felnőttekért, ket-tőjük párbeszéde iránt, önmagunk bonyolultsága iránt – és lelkesezés egy bizonyos *nagy egészer*t, amely különféle kulturális mintázataink vezérlő játékaik nyomán bohókás, drámai vagy tragikus formákban és szerepekben ölt testet.

Pár ezer év alatt rengeteget *tanultunk* egymástól. Kár volna most azt írni: „de nem mindegy, hogy mit”. Szelíden állítom: de, mindegy. A tartalom kevésbé fontos, mint a fölismerés: nem egymástól tanultuk, hanem attól, akiknek hisszük magunkat. Ez ma már fölismerhető. Megszokott, szokás-

⁷ John Keating tanár úr szavai az osztályához a *Holt költők társasága* című filmben.

sá vált tudástartalmaink és megoldhatatlannak tűnő problémáink jórészt e hamis „saját magunkba” vetett bizalom szükség-szerű kudarcairól, a kudarcok eltagadásáról, valamint menekülési útvonalainkról tanúskodnak. Gyönyörűen, félelmetesen, hatalmasan, szívszorítóan. Amit tehát tanultunk, az mind elég izgalmas, még sok is. Amire ma szükségünk van, az nem a válogatás és az értékelés kánonja, hanem az a tér, ahol a tanultakat bántatlanul *ki lehet mondani úgy, ahogy azok vannak*. Minden szépet és szörnyűt ki lehet mondani – nem esik *több* bántódásod, mert immár nem ker-
verjük össze a tudást: veled!

Ez volna a tudatosan vállalt párbeszéd. Megállni az úton, letérni a mezőre és körülnézni. Kijönni a várból. Letenni a fegyvert. Megnézni, mit építettünk, és az építmények helyett végre egymáshoz beszélni. Aligha van ez utóbbinál fontosabb. És alighanem ez vezet el majd bizonyos harcok végéhez.

A Pont Kiadó segít: tükröket kínál ideiglenes lakhelyül. A tükröben pedagógiai, pszichológiai, kulturális vagy épp politikai gondolatok, tudásformák, rend-sejtelmek és érzelmek kavarnak. Valódi információk tengere. A tükrökben gondolati ki- és bejáratok nyílnak. Pont-könyvet,

Fordulópontot olvasni általában merülés (vagy fejesugrás!) valamibe, amiről már gondolkodtál, amivel kapcsolatos hiteidet féltve őrzöd, vagy épp feladni készülsz azokat. Olyasmibe, amit már megszenvedtél, de nem tudod. Vagy tudod, sejtjed, de e tudásról, sejtésről sokan próbálnak lebeszélni. A Pont Kiadó létrehozói a

amire ma szükségünk van, az nem a válogatás és az értékelés kánonja, hanem az a tér, ahol a tanultakat bántatlanul ki lehet mondani úgy, ahogy azok vannak

létező gyermekkultúra és a létező gyermekiség átélésében, láttatásában és tudatosításában teremtetek otthont. Így lehet, hogy a gyermekkultúrához kapcsolható írások mind – még a statisztikázó kutatások is – a tekintélyelvet külön

figyelmeztetés nélkül negligáló élménypedagógia anyagai. Ha mindig a gyerek felé fordulunk: mi mások lehetnénk, mint élménypedagógusok? Át akarom élni újra. Eszményi felnőttképzés.

A rengeteg átnyújtott-beavató információ közegében ez az igazi ok, amiért jól érzem magam a gyermekkultúra régi és új tükrreit kínáló-mosdató Pont-kiadványokkal. És ha jól érzem magam, bármi jóra képes vagyok, sőt, erről még tudok is. A Pont és a *Fordulópont* befogadó és kitarulkozó tere egy magyar demokratikus iskola, ahová felnőttként szívesen járok. Míg bútorai tükrök, falai ablakok: *ismerd fel, ami megvan, aztán fordulj oda, és nézd meg magad.*

IRODALOM

Webhelyek: www.pontkiado.hu, www.fordulopont.hu, www.szavaigeza.hu

Bárdos József (2011): *A megváltozott kommunikációs helyzet hatásának megjelenése Arany kései balladáiban, illetve Csukás István Pom Pom meséi című sorozatában*. In: *Lipóczi Sarolta* (2011, szerk.), 63-81.

Bogdán László (2002): *Határok nélkül a Pont Kiadóról és elképzeléseiről, Háromszék*, szept. 14. Letöltés: http://pontkiado.hu/magyar/visszhang_egesz.php?vh_id=11&id=76&nyelv=magyar (2014.11.03)

Csermely Péter (2013): *Mikor értékes valaki, ha fiatal?* In: *Szávai Ilona* (2013, szerk.), 13-24.

- Dolto, Françoise (2012): *A kamaszkor védelmében, avagy a homár drámája*. Ford. Böhm Judit és Erdélyi Ágnes. Pont Kiadó, Budapest.
- Füzfá Balázs (2010): *De mi lesz velünk az olvasás után?* In: Szávai Ilona (2010, szerk.) (1) 153-165.
- Komáromi Gabriella (2010): *Hogyan tanítanak élni a tündérmesék?* In: Szávai Ilona (2010, szerk.) (1.) 135-144.
- Kriston Vízi József (2014): *Kő, papír, olló. Játék-írások a 21. század elejéről*, Pont Kiadó, Budapest.
- Lipóczi Sarolta (2011, szerk.): *Gyermekkönyvek vonzásában. Esszék, tanulmányok Komáromi Gabriella 70. születésnapjára*. Pont Kiadó, Budapest.
- Miller, Alice (2002): A serdülés kihasználatlan esélye. *Fordulópont*. 4. 16. sz. 31-37. (Részlet a szerző *Kezdetben volt a nevelés* című, 2014-ben immár harmadik kiadásban megjelent művéből (Pont Kiadó, Budapest)
- Moeller, Michael Lukas (2003): *Párkapcsolat és pár-beszéd*. Ford. Kornya István. Pont Kiadó, Budapest.
- Olivier, Christiane (2004): *Az agresszív gyermek és a szülők*. Ford. Puskás Gyöngyi. Pont Kiadó, Budapest.
- Polcz Alaine (1999): *Világjáték. Dinamikus játékdinamika és játéktérápia*. Pont Kiadó, Budapest.
- Szávai Géza (1995): *Burgum Bélus – a mesterdetektív*. Pont Kiadó, Budapest.
- Szávai Géza (2001): *A hazugság forradalma, A kisgyermek és a valóság*. Pont Kiadó, Budapest.
- Szávai Géza (2009): *Ribizlikávé – A gyermek nyelve és világa*. Pont Kiadó, Budapest.
- Szávai Géza (2010): *Láss csodát! A rajzban gondolkodó gyermek*. Pont Kiadó, Budapest.
- Szávai Géza (2013): *Mulatságos szellemképek*. In: Szávai Ilona (2013, szerk.), 37-44.
- Szávai Ilona és Szávai Géza (2014): Kétszeregy. Szávai Ilonával és Szávai Gézával beszélget Nádor Tamás. In: Szávai Ilona: *Boldog kütások és állványozók, avagy merre, magyar gyermekkultúra?* Pont Kiadó, Budapest. 138-144.
- Szávai Ilona (2009, szerk.): *Olvasni jó! Tanulmányok az olvasás fontosságáról*. (2., javított kiadás.) Pont Kiadó – Pontfix Kiadó, Budapest.
- Szávai Ilona (2010, szerk.) (1): *Az olvasás védelmében. Olvasáskutatási tanulmányok*. (2. kiadás.) Pont Kiadó, Budapest.
- Szávai Ilona (2010, szerk.) (2): *Tévé előtt – védtelenül? Tanulmányok a média hatásáról*, Pont Kiadó, Budapest.
- Szávai Ilona (2013, szerk.): *Én ne lennék tehetséges?* Pont Kiadó, Budapest, 2013.
- Szávai Ilona (2014): *Boldog kütások és állványozók, avagy merre, magyar gyermekkultúra?* (2. kiadás.) Pont Kiadó, Budapest.
- Szvetelszky Zsuzsanna (2010): *Tanuljunk tévezni! A médiapedagógia távlatai*. In: Szávai Ilona (2010, szerk.), 56-63.

Matrica Múzeum, Százhalombatta – Tóth Zsuzsanna múzeumpedagógus tárlatvezetésével végigjártuk a Terek, emberek, évezredek című állandó kiállítást. Pihenésképpen Petró Magdolna kézműves segítségével bronzkori típusú ékszerek készítésével próbálkozhattunk. Balpataki Katalin régész egy készülő kiállításának (Földindulás 1914 – Emlékezés az első világháborúra) tervezési titaiba és a megvalósítás folyamataiba avatott be minket. Az est végén dr. Páli Judit pedagógiai szakpszichológus előadása után terápiás játékokat próbálhattunk ki. Közben azok a tanítványaink elevenedtek meg előttünk, akiket ezekkel a játékokkal, gyakorlatokkal hatékonyabban tudunk majd fejleszteni.
Nédermann Tünde, pedagógus, Százhalombattai Eötvös Loránd Általános Iskola